

**ASPECTE PRIVIND CONSTITUIREA ȘI
ACTIVITATEA SECRETARIATULUI CENTRAL
AL FEMEILOR MINORITARE MAGHIARE
(ROMÂNIAI MAGYAR KISEBBSÉGI NŐK
KÖZPONTI TITKÁRSÁGA) DE LA CLUJ**

*Ghizela Cosma**

Cuvinte cheie: mișcarea femeilor, minoritatea maghiară, România, interbelic

Keywords: feminist movement, Magyar minority, Romania, inter-war times

Mișcarea femeilor a cunoscut o perioadă de avânt în România după încheierea Primului Război Mondial. A continuat activitatea unor societăți constituite în perioada antebelică, dar s-au înființat și societăți noi, femeile reunindu-se sub semnul pietății în cadrul bisericilor ori în scopuri de asistență socială, educație, culturale și, nu în ultimul rând, pentru a urmări declarat scopul emancipării femeii. Un fenomen caracteristic activismului feminin interbelic a fost și organizarea femeilor pe criterii etnice. Apoi, dincolo de aceste particularități organizatorice, cu precădere pe parcursul deceniului al III-lea al secolului XX, tendința generală a fost aceea de centralizare a mișcării femeilor. Atât româncele cât și femeile minoritare active în diverse societăți au fost animate de ideea reunirii lor în structuri menite să le potențeze forța și reprezentativitatea.¹

În ce privește tabloul societăților femeilor minoritare maghiare, se poate remarca gruparea femeilor în societățile patronate de bisericile romano-catolică, reformată, unitariană și luterană dar, în număr mare, și în cadrul unor societăți cu caracter exclusiv caritabil. La nivelul societăților patronate de biserici, procesul de centralizare începuse încă înainte de război, continuând și după acesta. Astfel, la 20 august 1910, s-a constituit Uniunea Femeilor Unitariene (*Unitárius Nők Szövetsége*) care, după o scurtă perioadă de inactivitate (între

* Biblioteca Județeană Octavian Goga Cluj, Cluj-Napoca, Calea Dorobanților, nr. 104, e-mail: cosmaghizela@yahoo.com

¹ Ghizela Cosma, *Femeile și politica în România: evoluția dreptului de vot în perioada interbelică* (Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2002), 59–103; Ghizela Cosma, “Asociaționismul feminin maghiar din Transilvania în perioada interbelică,” în Sorin Mitu, Florin Gogăltan, eds., *Studii de Istorie a Transilvaniei* (Cluj-Napoca: [s.n.], 1994), 148–151.

1917–1922), a fost reînființată la 15 iunie 1922. Aceasta s-a raliat din 1910 la Uniunea Internațională a Femeilor Unitariene. Apoi, la 1 august 1926, la Arad, s-au pus bazele Uniunii Femeilor Catolice (*Katholikus Nőszövetség*), urmărindu-se stabilirea de legături cu Uniunea Internațională a Femeilor Catolice, iar la 18 noiembrie 1927, la Cluj, s-a organizat Uniunea Femeilor Reformate (*Református Nőszövetség*). Aceste demersuri au fost încununate de înființarea Secretariatului Central al Femeilor Minoritare Maghiare (*Romániai Magyar Kisebbségi Nők Központi Titkársága*) (SCFMM), punctul culminant al acestui proces centralizator, noua structură aspirând spre aducerea sub patronajul său a tuturor societăților femeilor maghiare din România.² În constituirea sa, un imbold important a venit dinspre Consiliul Național al Femeilor Române și, în particular, dinspre Alexandrina Cantacuzino.³

Așa cum sugeram deja, constituirea SCFMM nu s-a desfășurat independent de evoluția națională a mișcării femeilor, în cadrul căreia un moment important l-a reprezentat constituirea, la 4 iulie 1921, a Consiliului Național al Femeilor Române, ca federație a societăților de femei din România, care s-a afiliat la Consiliul Internațional al Femeilor de la Londra, dar și la Alianța Internațională pentru Sufragiul Femeilor, cu sediul la New-York.⁴ În acest context, constituirea SCFMM a exprimat și nevoia de comunicare în urmărirea scopurilor comune sau particulare ale mișcării femeilor din România.

Studiul își propune să schițeze istoria SCFMM ca organism reprezentativ al femeilor maghiare. Din punct de vedere documentar, demersul nostru poate fi privit ca o primă etapă a reconstituirii, care nu exclude posibilitatea aprofundărilor și dezvoltării ulterioare ale unor aspecte ce fac obiectul cercetării noastre, pe măsura descoperirii și accesării de surse arhivistice ce ar putea completa ori nuanța unele aspecte ale acestui tablou general. Din punct de vedere metodologic, am preferat o abordare descriptivă, factuală, prin care am urmărit momentele cele mai importante ale constituirii SCFMM, ale organizării sale, leadershipul, principalele direcții de acțiune urmate de acesta de la înființare până la Al Doilea Război Mondial.

² Cosma, “Asociaționismul feminin,” 148–149.

³ Alexandrina Cantacuzino a fost o personalitate proeminentă a feminismului românesc al timpului, membră, inițiatore și lideră a numeroase asociații din România care militau pentru îmbunătățirea situației femeii române. Ea a deținut din anul 1921 vicepreședinția, apoi din 1930 președinția Consiliului Național al Femeilor Române. A avut și o activitate internațională importantă, fiind aleasă vicepreședinta Consiliului Internațional al Femeilor (1925–1936) și organizatoare a Comitetului Arte din 1936. Ea a participat și la activitatea Alianței pentru Sufragiul Femeilor, având rol de inițiator și în constituirea Micii Antante Feminine. Monica Negru, “Din istoria Consiliului Național al Femeilor Române și a mișcării feministe,” *Revista arhivelor*, 1–2 (2005): 148–151.

⁴ *Ibid.*, 150–151.

Premisele constituirii Secretariatului Central al Femeilor Minoritare Maghiare

Constituirea SCFMM a avut loc ca urmare a Congresului femeilor române și minoritare, desfășurat între 25–26 octombrie 1925, la București. Meritul și ideea convocării acestuia i-a revenit principesei Alexandrina Cantacuzino, după revenirea în țară de la Congresul Consiliului Internațional al Femeilor de la Washington.

După Primul Război Mondial, problema minorităților a stat, alături de alte probleme, pe agenda diverselor foruri internaționale. Ca urmare, și la Congresul Consiliului Internațional al Femeilor de la Washington, desfășurat între 3–5 mai 1925, problema minorităților s-a numărat printre temele abordate. Referitor la plângerile înainte de exponenții diverselor minorități, la Congres s-a arătat că în lipsa detaliilor se impunea aprofundarea și urmărirea situațiilor în teritoriu. Participantă la această reuniune internațională, principesa Alexandrina Cantacuzino, aleasă în cadrul acestui Congres între vicepreședintele Consiliului Internațional al Femeilor, a pledat pentru o legislație internațională a minorităților.⁵

Revenită în țară, la 20 august 1925, a publicat în ziarul “Universul” și în “Journal de Genève” un articol intitulat *Drepturile minorităților*, în care și-a exprimat crezul că femeile aveau datoria de a căuta o dezlegare corectă a acestei probleme pentru dezvoltarea pașnică a Europei. Afirmă că, în urma plângerilor pe care a avut ocazia să le vadă la Washington, considera necesară o înțelegere directă între majoritate și minorități, cu respectarea drepturilor minorităților, dar și cu asumarea unor obligații de către acestea. Prin acest articol, ea chema la dialog pentru rezolvarea problemelor.⁶ Apoi, în acest spirit, Alexandrina Cantacuzino a făcut demersuri pentru convocarea unui congres al femeilor cu participarea reprezentantelor societăților femeilor minoritare, pe care l-a gândit ca un prilej de cunoaștere reciprocă, o tribună de dezbatere a chestiunilor ce preocupau femeile minoritare, pentru identificarea de soluții. Ca urmare, la 29 august 1925, ea a făcut public prin presă un apel prin care, în nume propriu, în calitate de vicepreședintă a Consiliului Internațional al Femeilor, dar și în numele Consiliului Național al Femeilor Române, cu consimțământul și aprobarea acestuia, chema asociațiile femeilor minoritare la un congres comun, la sfârșitul lunii octombrie a aceluși an. “Sunt îndreptățită a face această chemare – arăta ea – deoarece mi s-au adus la cunoștință la Congresul de la Washington

⁵ Ibid., 153.

⁶ Alexandrina Cantacuzino, “Drepturile minorităților,” în *Cincisprezece ani de muncă socială și culturală. Discursuri, conferințe, articole, scrisori* (București: Tipografia Românească, 1928), 278–280.

diferite plângeri, care însă din lipsă de precizie, nu puteau fi cercetate și nici prezentate celor în drept”. Ca urmare, femeile minoritare erau chemate la Congres “...ca să luăm deplină cunoștință de nemulțumirile lor în chestiunile ce privesc ocrotirea copiilor și a femeilor, în chestiunile educative și școlare și să căutăm pe cât va fi posibil să netezim drumul frățește, noi, mamele, spre o adevărată apropiere”.⁷ Ideea principală a convocării acestui Congres a fost deci aceea că, toate plângerile și litigiile puteau fi soluționate prin comunicare și înțelegere între cele două părți implicate, mai degrabă decât prin conflict și plângeri la instanțele internaționale. În acest sens, Congresul poate fi considerat un pas de apropiere generală între minorități și români.⁸

Apelul a găsit ecou și susținere în rândul femeilor minoritare, care au început organizarea participării la Congres a delegatelor societăților lor. Se pare că, un rol important în activitatea de pregătire și l-a asumat contesa Bethlen Paula. Ziarele minorității maghiare au publicat la începutul lunii octombrie, în numele unui comitet provizoriu de femei clujene, un apel către societățile femeilor de a-și anunța participarea la Congresul convocat de principesa Alexandrina Cantacuzino, prin transmiterea datelor delegației desemnate de fiecare pe adresa Asociației Misiunii Sociale Romano-Catolice, din leadershipul căreia făcea parte contesa Bethlen Paula.⁹ Apoi, în preajma congresului, s-a organizat o adunare la sediul Asociației Misiunii Sociale din Cluj, menită să stabilească programul cu care femeile maghiare aveau să se prezinte la acest eveniment, adunare condusă de contesa Bethlen Paula. Cu acest prilej, ea a subliniat semnificația Congresului, care era o primă ocazie serioasă de expunere deschisă a revendicărilor femeilor minoritare.¹⁰

La București s-au adunat 70 de delegații reprezentând aproximativ 300 de societăți caritabile și culturale ale femeilor minoritare. Delegația maghiară a fost condusă de către contesa Paula Bethlen, președinta Misiunii Sociale Cluj, cea a femeilor germane de Lotte Binder, președinta Uniunii Libere a Femeilor Saxone din Mediaș, cea a femeilor izraelite de Bertha Kimmelman, președinta Reuniunii Femeilor Izraelite, filiala Bistrița. Au mai participat două delegații ucrainene din Bucovina.¹¹

În 25–26 octombrie s-au prezentat rapoartele delegatelor. Majoritatea lor au adus în prim plan aceleași probleme: impozitul pe venit, taxe prea mari impuse

⁷ Alexandrina Cantacuzino, “Un apel către asociațiile feminine minoritare. Chemare frățească,” în *Cincisprezece ani*, 126.

⁸ Andreea Dimitriu, *Le féminisme roumain et ses affinité avec le féminisme français (1918–1940)* (Angers: Université d’Angers, 2011), 202–204.

⁹ “Felhivás az erdélyi nőegyesületekhez,” *Új Kelet* 228 (1925): 4.

¹⁰ *Keleti Újság* 241 (1925): 4.

¹¹ Negru, “Din istoria,” 150–151; Dimitriu, *Le féminisme roumain*, 205.

societăților; imposibilitatea convocării reuniunilor fără autorizația poliției; taxa pe spectacole; problema limbilor de predare în școli și numărul mic de școli profesionale; desființarea școlilor ucrainene; aplicarea reformei agrare și consecințele acesteia. Ca urmare, s-a depășit în fapt obiectivul filantropic și cultural al Congresului, organizatoarele încercând, fără succes, să mențină linia tematică enunțată la început.¹²

Și în discursul ei final, Alexandrina Cantacuzino a concluzionat că rapoartele prezentate au abordat și aspecte ce depășeau programul de activitate al mișcării femeilor, cum erau rechizițiile și expropriările, despre care însă a ținut să arate că acestea nu au atins doar interese pur minoritare, ea însăși oferindu-se ca exemplu de persoană afectată de expropriere. Apoi, a ținut să sublinieze că societățile femeilor române se supuneau și ele acelorași reguli de contabilitate, fiind supravegheate de stat, li se percepeau aceleași taxe la serbări, le-a fost și lor refuzată cheta pe stradă, deci era vorba de măsuri la care era supusă toată lumea. “Cât despre celelalte chestiuni, mai arăta ea, le vom cerceta deaproape, căutând personal a ancheta anume cazuri și cu toată imparțialitatea vom căuta să vedem cum s-ar putea satisface cererile îndreptățite. Cum v-am mai spus – mai sublinia Alexandrina Cantacuzino – nu suntem putere executivă și nu vă putem asigura că vom aduce o dezlegare imediată a cererilor Dv., însă avem puțința să luminăm opinia publică, să creăm o atmosferă de dreptate, de bunăvoință, care va aduce cu ea o apropiere firească și o dreaptă judecată a oamenilor și a lucrurilor.¹³ Trebuie să ajungem să ne înțelegem – concluziona ea – și să ne dezvoltăm potrivit cu nevoile noastre, în cadrul legilor și al administrației române, care trebuie să țină seama de aspirațiile și de dezvoltarea culturală a tuturor cetățenilor. În această credință, dorim, Doamnelor, o prietenească colaborare cu Dv; vom face tot ce ne este cu puțință ca nemulțumirile inerente unei noi administrații să înceteze și într-un adevărat spirit de bună înțelegere, să căutăm împreună o apropiere întemeiată, nu pe vorbe, dar pe fapte, care vă vor dovedi dorința unanimă a națiunii și a femeilor române de a vă privi pe toți ca prieteni, ca colaboratori, ca frați”.¹⁴

În concluzie, Congresul a evidențiat o nouă misiune a femeilor, aceea de a se aduna, de a dialoga și colabora, dincolo de statutul de majoritar sau minoritar deținut în statul român. Substanța discuțiilor din cadrul Congresului a fost reprezentată de probleme diverse (educație, exproprieri, libertatea de cult) impuse de asociațiile minoritare prin rapoartele și reclamațiile lor. Schimbarea

¹² Negru, “Din istoria,” 153; Dimitriu, *Le féminisme roumain*, 205–206.

¹³ Alexandrina Cantacuzino, “Cuvântarea Doamnei Cantacuzino ținută la închiderea ședinței întrunirii Consiliului Național cu asociațiile feminine minoritare 27 Octombrie 1925,” în *Cincisprezece ani*, 128–129.

¹⁴ *Ibid.*, 129–130.

temei inițiale, axată pe asistență socială, face ca acest congres al femeilor să fie diferit de întâlnirile obișnuite, transformându-l într-o tribună socială care a demonstrat capacitatea femeilor de a conlucra pentru a rezolva orice problemă. Desigur, acest congres nu a înlăturat dificultățile problemei minorităților din spațiul românesc, dar a oferit o altă viziune asupra capacității de muncă a mișcării feministe, româncele făcând un prim pas spre armonie între elementul autohton și minorități.¹⁵

Ca o consecință a comunicării și colaborării începute prin acest Congres, în același an, în cadrul Consiliului Național al Femeilor Române a fost creată o secție pentru pace și minorități, al cărei obiectiv a fost, pe de-o parte, asigurarea unei legături permanente între asociațiile femeilor române și minoritare și între acestea și autorități, pe de altă parte, identificarea unor soluții la reclamațiile privind politica școlară și religioasă aplicată în zonele locuite de minorități. Secția minorităților din cadrul Consiliului Național al Femeilor Române avea un birou permanent pentru contact direct cu asociațiile minoritare, prin care s-a reușit obținerea unui număr mare de amendamente sau derogări pe probleme școlare.¹⁶

De cealaltă parte, femeile minoritare au fost impulsionate de acest congres nu doar să dialogheze, dar și să-și construiască structuri organizatorice reprezentative, centralizate. Astfel, în toamna anului 1925, s-a constituit SCFMM. Ocazia Congresului a fost folosită de contesa Bethlen Paula, Kovács Mária și Farkas Anna pentru a demara așezarea bazelor organizației centrale a societăților femeilor maghiare, care urma să asigure coordonarea, susținerea și colaborarea societăților femeilor maghiare.¹⁷ SCFMM își propunea să urmărească cu atenție toate acțiunile care aveau în vedere problema femeii și a copilului, avea să insiste pe repararea tuturor nedreptăților și să miște îndreptările de orice fel în acest sens. De asemenea, avea să întrețină legătura permanentă cu Consiliul Național al Femeilor Române.¹⁸ Sediul Secretariatului Central s-a stabilit la Cluj, pe strada M. Kogălniceanu, la numărul 8.

Liderele SCFMM

La direcțiunea SCFMM se afla un comitet de conducere, dintre membrele sale, câteva bucurându-se de o vizibilitate publică aparte. Majoritatea comunicatelor SCFMM erau semnate de contesa Bethlen Paula, baroana Huszár Polixéna, Mikó Aranka și baroana Mannsberg Margit.

O lideră proeminentă a fost contesa Bethlen Paula (21 dec. 1889, Cluj – 8

¹⁵ Dimitriu, *Le féminisme roumain*, 206.

¹⁶ Ibid., 206–207.

¹⁷ István Sulyok, László Fritz, *Erdélyi magyar évkönyv 1918–1929*, I (Kolozsvár: Juventus kiadás, 1930), 150–151.

¹⁸ Ibid., 151.

mart. 1962, Cluj). Fiică a baronului Jósika de Branyicska Lajos și a contesei Esterházi de Galántha Ágnes a avut două surori și un frate: Ágnes, Mária și János. Paula a studiat la Mănăstirea *Szent Sziv*¹⁹, iar la 20 septembrie 1913 s-a căsătorit cu contele Bethlen György, o persoană cultivată, cu studii juridice și economice, doctorat în drept, vorbitor a patru limbi străine, cu o activitate politică remarcabilă în calitate de vicepreședinte, apoi președinte al Partidului Maghiar din România și deputat în Parlamentul României în 1926, 1927 și 1931.²⁰ Cuplul nu a avut urmași.

Bethlen Paula și-a susținut soțul în întreaga sa carieră politică, dar nu s-a limitat doar la aceasta. A fost și o bună organizatoare, activă în societățile femeilor maghiare, în cadrul diverselor evenimente cu scop filantropic și cultural desfășurate în oraș. Contesa era și o bună oratoare, o apariție plină de eleganță, capabilă să însuflețească o sală inertă. Își susținea conferințele cu un calm imperial și își desfășura discursul cu inteligență și ușurință surprinzătoare.²¹ Din 1920, a ocupat funcția de președintă a Misiunii Sociale Romano-Catolice din Cluj, jucând un rol determinant în Societatea Femeilor Catolice.²² Pentru activitatea sa din cadrul mișcării femeilor catolice, Papa Pius al XII-lea i-a oferit medalia *Pro Ecclesia et Pontifice*.²³

Între lidere, s-a remarcat în mod aparte și baroana Huszár Polixéna. Născută Nemes Polixéna (20 mart. 1882, Hăghig, Covasna – 1963, Cluj), s-a căsătorit în anul 1912 cu Huszár Pál. Nu a fost un cuplu fericit și baronul s-a mutat la Budapesta, unde s-a și stins din viață. Baroana Huszár a fost fiica lui Nemes János și a contesei Bethlen Polixéna, aflată la a doua căsătorie. Huszár Polixéna a fost unul din cei patru copii ai cuplului, având o soră, Sarolta, și doi frați, Bálint și Ferdinánd, ultimul mort în Primul Război Mondial. Mama ei a fost proprietară a clădirii din strada Farkas (Kogălniceanu de azi), de la numărul 8, unde s-a instalat și sediul SCFMM.²⁴

Huszár Polixéna amintea de figura maternă, o figură gingașă, cu un zâmbet blând. Încă dinainte de a deveni una dintre liderele SCFMM, era cunoscută clujenilor prin activitatea sa socială intensă. A fost una dintre întemeietoarele Magazinului Uniunii Meșteșugurilor Casnice din Ardeal (*Erdélyrészi Háziipari Szövetség*), din

¹⁹ *Magyar Katolikus Lexikon*, <http://lexikon.katolikus.hu/J/J%C3%B3sika.html>.

²⁰ Lucian Predescu, *Enciclopedia României. Cugetarea* (București: Saeculum I.O., Vestala, 1999), 99; *Erdélyi Lexikon* (Marosvásárhely: Mentor Kiadó, 1928), 36.

²¹ “Gróf Bethlen Györgyné,” *Erdélyi Szemle* 10 (1928): 6.

²² “Gróf Bethlen Györgyné,” *Hölgyfutár* 1 (1938): 6; “Gróf Bethlen Györgyné,” *Kolozsvári Tükör* 13 (1927): 36.

²³ “Gróf Bethlen Györgyné kitüntetése,” *Székely Nép* 171 (1943): 2.

²⁴ György Gaal, “Egy patinás ház pusztuló kertje. A Nemes-Bethlen-palota (Farkas utca 8. szám), kijárat a Petőfi utcára,” *Szabadság* 43 (2017): 3.

vechea stradă Unió (azi Memorandumului). Ani de-a rândul a fost președinta Societății de ajutor pentru plata chiriei *Fillér* (*Házbérsegélyző Filléregylet*), care a acordat sprijin unor numeroase familii sărace. A fost și președinta Asociației pentru Apărarea Mamei și Sugarului (*Anyá- és Csecsemő- védelmi Szövetség*), cu activitate caritabilă remarcabilă în perioada Primului Război Mondial.²⁵

Între lidere mai figura și Mikó Aranka. Născută la 18 ianuarie 1889 la Alba Iulia, a fost fiica lui Zsákó István și Teréz, unul din cei nouă copii ai cuplului. În anul 1892, familia s-a stabilit la Cluj, iar Aranka a urmat școala primară luterană din localitate, apoi, timp de trei ani, Școala Superioară de Fete a Antoninei de Gerando, din 1902 fiind trimisă la studii la Viena, la Mănăstirea de maici *Töchter von Göttlichen Heilanden*. A studiat aici geografie, istorie, literatură, matematică, franceză și italiană, pian, sport, lucru manual, pictură. S-a căsătorit în anul 1910 cu avocatul Mikó Lőrincz, cu care a avut doi copii, un băiat și o fată, aceasta din urmă decedând prematur.²⁶

După o perioadă petrecută la Huedin și Bistrița, familia s-a stabilit la Cluj, unde Aranka a intrat în legătură cu mișcarea femeilor unitariene, în cadrul căreia s-a manifestat activ, participând la toate acțiunile de pietate, culturale și caritabile ale societății, devenind vicepreședintă a acesteia în anul 1928, apoi, în 1940, președintă.

A fost o femeie activă, care nu se limita la caritate, ci îndemna femeile la fapte, pentru ca acestea să învețe să se ajute singure. A urmărit să dea pâine, să dea de lucru femeilor și a dorit să le pregătească în acest sens. Știa să și reprezinte și astfel, nu întâmplător, s-a regăsit și în fruntea SCFMM. Era receptivă la idei noi, la sugestii, știa să le aprecieze, știa pentru ce merita să lupte. Atentă la toate, era un foarte bun organizator.²⁷

Cea de-a patra lideră din seria amintită mai sus a fost baroana Mannsberg Margit. Deținem puține date biografice. Știm doar că s-a născut la Cluj în 1896, ca fiică a baronului Mannsberg Sándor, bancher, membru și vicepreședinte al Societății Carpatine Ardelene (*Erdélyi Kárpát-Egyesület*), și al Adei, născută Roth. Amintită fecvent ca pianistă cu prilejul unor spectacole locale, ea s-a remarcat și pe tărâmul activismului social. Pe lângă implicarea sa în cadrul SCFMM, mai poate fi amintită participarea ei la activitatea Societății pentru Apărarea Mamei și Sugarului, în cadrul căreia a deținut mai mulți ani calitatea de secretară. Nu în ultimul rând, a activat în Societatea Femeilor Evanghelice Maghiare, a cărei președinție a deținut-o din anul 1935.²⁸

²⁵ "Báró Huszár Pálné," *Kolozsvári Tükör* 14 (1927): 36.

²⁶ Erzsébet Zsákó, "Dr. Mikó Lőrincné Zsákó Aranka. 1889—1968," *Keresztény Magvető* 1 (1989): 41–43.

²⁷ *Ibid.*, 44 – 47.

²⁸ Enikő Kovács, "Az Erdélyi Evangélikus Nőszövetség történetéből," *Művelődés*, ian. (2007): 22.

Alături de cele patru lidere asupra cărora ne-am oprit mai sus, alte două nume s-au evidențiat prin vizibilitate și implicarea lor în dezvoltarea unor direcții de acțiune ale SCFMM.

Astfel, o membră a comitetului profund angajată în activitățile urmărind educația tinerelor a fost soția lui Kovács Dezső, Pap Mária. Născută la 24 februarie 1865, la Deva, și-a finalizat strălucit studiile și a obținut diploma de profesoară. În această calitate a fost un model de exigență, corectitudine, dar și de bunătate. Timp de douăzeci de ani profesoară a Școlii pedagogice, a mai predat la Marianum, la Gimnaziul Reformat de Fete și la Teologia Reformată. Soțul ei, Kovács Dezső, a fost director al Colegiului Reformat din Cluj și scriitor, decedat în 1935. Cuplul a avut patru copii.²⁹

Kovács Mária nu s-a manifestat doar în profesie. În timpul războiului a îngrijit răniți la Spitalul Militar, activitate pentru care a fost decorată. Apoi, a participat la toate mișcărilor sociale și caritabile din oraș. A fost una dintre liderele Misiunii Sociale Romano-Catolice. S-a implicat în viața urbei și în calitate de membră a Consiliului local Cluj, exercitată mai mult timp.³⁰

A muncit modest și continuu pentru ușurarea situației săracilor, a ajutat copii, șomeri, bătrâni, pornind și organizând acțiuni caritabile. Constatând că diploma nu asigura un viitor femeilor maghiare din Transilvania, ea a îndemnat fetele prin articole, discuții, conferințe, să-și găsească împlinirea în căminul casei și îndeletnicirile casnice și agricole, capabile să le asigure un venit. A sprijinit meșteșugurile populare și arta populară.

Bolnavă de tuberculoză, în ultimii ani de viață și-a limitat deplasările, lucra de acasă, scria, îi sfătuia pe cei care apelau la ea. A decedat la 72 de ani, la jumătatea lui decembrie 1937.³¹

Nu în ultimul rând, prin vizibilitatea la care a acces, în această serie a liderelor mai trebuie amintită și Velits Mária Anna, soția lui Velits Zoltán, născută baroană Jósika. A fost o reprezentantă de frunte a aristocrației ardeline, dedicată activităților caritabile, activă în Misiunea Socială Romano-Catolică. În anul 1917, s-a aflat în Danemarca și a muncit ca soră a Crucii Roșii lângă Yiborg.³² O caracteriza nu doar un suflet nobil, dar și înclinații literare, dovedite ca poetă. Activitățile caritabile și ajutorarea săracilor au stat în centrul activității sale și după Primul Război Mondial.³³

Apoi, din conducerea centrală a SCFMM au mai făcut parte: văduva lui Mélik Jeromos, baroana Zeyk Irma, soțiile lui Sulyok István și Pálffy László

²⁹ Sz. Szappanyos Gabriella, "Kovács Dezsőné halálára," *Hölgyfutár* 11–12 (1937): 3.

³⁰ "Kovács Dezsőné halálán," *Keleti Újság* 288 (1937): 5.

³¹ "Kovács Dezsőné is elveszítettük," *Brassói Lapok* 271 (1937): 3.

³² "Velits Zoltánné," *Kolozsvári Tükör* 18 (1927): 36.

³³ Ibid.

și, în continuare, contesa Bethlen Mária, Vass Anna, soțiile lui Justh János, Balla György, Fon Antal, Schwartz Antal, la care s-au adăugat delegatele conducerilor județene și ale centrelor locale. În marele comitet de administrație au mai intrat, alături de cele amintite, conducătoare ale unor societăți afiliate ulterior constituirii SCFMM sau ale unor grupuri care au aderat individual.

Activitatea organizatorică a SCFMM

Într-un apel apărut în publicația “Magyar Kisebbség” în februarie 1926, baroana Huszár Polixéna chema femeile maghiare, indiferent de religie ori statut social, să strângă rândurile în jurul SCFMM, organizație care își propunea să trezească sentimentul și conștiința apartenenței lor etnice, să sprijine revendicările venite dinspre comunitatea maghiară. Afilierea se putea face prin societăți, dar și individual, iar suma de 2 lei solicitată fiecărui membru înscris individual sau prin societăți trebuia să asigure bunul mers al activității SCFMM. Conform calculului de atunci, cele 900.000 de femei maghiare de pe teritoriul României trebuiau mobilizate prin propagandă individuală, pentru ca “femeile maghiare să nu rămână singure între naționalitățile de pe acest teritoriu, care să nu fie în stare să se adune”.³⁴ Apoi, sublinia baroana Huszár, pentru ca femeile maghiare să-și găsească locul printre femeile lumii, era nevoie de afirmare unită, solidarizare, cu conștientizarea obiectivelor lor.³⁵

Astfel, SCFMM urmărea să adune în jurul său și alte societăți de femei, nereprezentate la Congresul din toamna anului 1925 de la București. După 4 ani, în 1929, numărul societăților care au aderat la SCFMM și programul acestuia s-a ridicat la 107. De asemenea, s-a produs și afilierea unor structuri organizatorice constituite deja la nivel național, precum Organizația Națională a Misiunii Sociale (*Szociális Misszió Országos Szervezet*), Uniunea Femeilor Reformate (*Református Nőszövetség*) și Uniunea Femeilor Unitariene (*Unitárius Nők Szövetsége*).³⁶

În atingerea obiectivului stabilit la înființare, acela de a deveni un organism administrativ comun al societăților femeilor maghiare care să acționeze în direcția găsirii celor mai bune soluții comune pentru problemele acestora, SCFMM a făcut un pas important cu organizarea primului Congres al femeilor și al societăților caritabile maghiare. Era prima ocazie în care organizațiile femeilor maghiare din România dezbăteau împreună problemele și obligațiile care reveneau femeilor maghiare în noul context politic de după război.

³⁴ Báró Huszár Pálné sz. Gróf Nemes Polyxéna, “Tartsunk össze,” *Magyar Kisebbség* 3 (1926): 78–79.

³⁵ Ibid.

³⁶ Sulyok, Fritz, *Erdélyi magyar*, 150.

Congresul, care s-a întins pe durata a trei zile, s-a deschis la 10 noiembrie 1928, în sala festivă a Colegiului Unitarian din Cluj, cu participarea reprezentantelor a 56 de societăți ale femeilor. Ca invitate au mai fost prezente Lötte Binder, delegat oficial al Centrului Femeilor Saxone, din partea femeilor române doamnele Șerban și Poruțiu, din partea Societății Femeilor Izraelite doamnele Neuberger, Fischer, Weiss și Neufeld, apoi doamna Alberti din partea Societății Femeilor Evanghelice Germane din Cluj.³⁷ Au fost de față și episcopii Makkai Sándor, Boros György, din partea bisericii romano-catolice Balázs András, apoi Ugrón István și alți reprezentanți ai vieții spirituale maghiare.³⁸

La masa prezidiului s-au așezat baroana Huszár Polixéna, contesa Bethlen Paula, baroana Mannsberg Margit, Mikó Aranka, alături de doamnele Horváth și Sulyok. Cuvântul de deschidere a fost rostit de baroana Huszár³⁹, după care, timp de trei zile, s-au dezbătut toate acele probleme care atingeau viața minoritară: probleme culturale, economice, morale. Conferințele de deschidere au fost susținute de contesa Bethlen și baroana Huszár. Prima a vorbit despre organizațiile internaționale ale femeilor și Consiliului Național al Femeilor Române, în timp ce baroana Huszár a prezentat în cadrul conferinței sale activitatea societăților femeilor maghiare, constituirea și funcționarea SCFMM. În continuare, pe parcursul zilei a fost abordată problema prostituției, problema drepturilor mamelor în legătură cu revendicarea de cursuri de moașe în limba maghiară, cea a drepturilor mamelor în legătură cu stabilirea religiei copiilor și cea a grădinițelor și școlilor pentru copii. Seria de conferințe ale zilei s-a încheiat cu cea susținută de Jakabffy Elemér (Lugoj) despre drepturile femeilor.⁴⁰ A doua zi, au fost planificate conferințele privind: apărarea femeii în societate (Brósz Ilona – Cluj), femeia și legea cultelor, a educației (Mikó Aranka – Cluj), rolul femeii în familia minoritară și societate (Dóczy Berde Amál – Aiud). Berde Mária (Târgu Mureș) a vorbit despre femeia în literatură. După amiază, Vélits Mária Anna și baroana Diószeghy Erzsébet au punctat probleme precum: alegerea femeilor în Consiliile locale, ascultarea opiniei acestora și a societăților caritabile privind ajutorarea săracilor, asigurarea acestui drept prin demersuri oficiale, asigurarea sprijinului financiar al autorităților pentru societățile preocupate de ajutorarea săracilor minoritari, stabilirea în bugetele anuale ale statului ale unor sume pentru instituțiile culturale. Ultima conferințiară a zilei a fost Kovács Mária (Cluj), care a vorbit despre învățământul agricol

³⁷ “Kik vettek részt a kisebbségi nőkongresszuson,” *Keleti Újság* 263 (1928): 6.

³⁸ “Megkezdődött a romániai magyar nők és jótékony egyesületek első országos kongresszusa,” *Keleti Újság* 258 (1928): 5.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ “Háromnapos kongresszusra ülnek össze a romániai magyar nők és jótékony egyesületek,” *Keleti Újság* 251 (1928): 4.

pentru femei.⁴¹ A treia zi a Congresului a fost destinată vizitelor la mai multe instituții culturale maghiare: Societatea Muzeului Ardelean, Orfelinatul pentru fete, Casa de bătrâni Erzsébet, etc. După prânz, au mai conferențiat doamnele Müller, Gyallay Papp și baroana Mannsberg Margit.⁴²

În ansamblul lor, intervențiile de la Congres au abordat probleme ce preocupau societățile femeilor maghiare și pe care le regăsim în principalele direcții de acțiune ale SCFMM pe parcursul existenței sale. Acestea, sintetizate de baroana Mannsberg Margit într-un raport din 1940, au fost: încurajarea folosirii portului popular maghiar, munca femeii în general și în mod particular la sate, apoi, în sfera ocrotirii mamei și copilului, demersurile pentru rezolvarea problemei moașelor, apărarea drepturilor mamelor în contextul procesului de legiferare din România, susținerea și încurajarea exercitării dreptului de vot obținut de femei, organizarea de vacanțe gratuite pentru copiii nevoiași sau suferinzi și susținerea nevoiașilor în general, colaborarea cu femeile române prin Consiliul Național al Femeilor Române și Alexandrina Cantacuzino.⁴³

Manifestări în direcția conservării identității: campania de încurajare a folosirii portului popular maghiar

Începând din anul 1926, SCFMM a gestionat o campanie pentru încurajarea folosirii în mediul rural a portului popular maghiar.⁴⁴ Mișcări asemănătoare de încurajare a portului popular și a industriei casnice producătoare au inițiat și femeile române și se desfășurau cu succes și în alte state precum Germania, Italia sau Ungaria. SCFMM a pornit această campanie cu inițierea unui studiu, dorind să vadă care erau locurile în care s-a conservat portul tradițional și care erau acelea în care acest port a fost abandonat, pentru a ști în ce zone să acționeze pentru cauza portului popular maghiar. În acest sens, s-au trimis în localitățile rurale cărți poștale cu un chestionar, care se cerea completat pentru clarificarea situației.⁴⁵

S-a încercat cu toate mijloacele convingerea femeilor de la țară să revină la portul tradițional ele și familiile lor, reînviindu-se practica confecționării acestuia, pentru înlocuirea hainelor de calitate îndoielnică achiziționate din magazine, a vestimentației care nu era nici orășenească, nici rurală. Problema a fost dezbătută și adusă în atenție de mai multe publicații maghiare. De asemenea,

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

⁴³ Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale ale României, *Fond Societatea Femeilor Evanghelice*, dosar 4, f. 31–32.

⁴⁴ Gyallay-Pap Domokosné, "Lassan, de haladunk," *Magyar Nép* 45 (1929): 800.

⁴⁵ Gyallay-Pap Domokosné, "Igaz-e?," *Magyar Nép* 23 (1929): 404–405.

reprezentantele SCFMM s-au deplasat la sate, urmărind să câștige pentru această cauză liderele locale ale femeilor.

Secretariatul avea să constate unele succese ale demersurilor sale, câștigând susținerea elitelor rurale, exprimată și prin numeroase scrisori de încurajare expediate pe adresa sa din Cluj. Mai mult, s-au ridicat voci care au pledat pentru introducerea portului popular maghiar și în garderoba femeilor din lumea bună urbană și, probabil nu întâmplător, la începutul anului 1929, contesa Bethlen Paula a organizat o paradă de modă cu piese vestimentare decorate cu broderii populare maghiare.⁴⁶ Dar, SCFMM era conștient că problema nu putea fi rezolvată pretutindeni la fel și că trebuia urmărită diferențiat pe regiuni și localități.⁴⁷

Pe de altă parte, SCFMM a încurajat comercializarea obiectelor de artă populară, artisanale, prin crearea unor ocazii de valorificare ale acestora. În acest sens pot fi amintite, de exemplu, acțiunile organizate în 1930 și 1931. La 14 decembrie 1930, SCFMM a deschis o expoziție de artă populară cu vânzare la Cluj, în care s-au regăsit țesături, broderii, ceramică, realizate de femeile din secuime, dar și din zonele Tureni și Călata.⁴⁸ Anul următor, în preajma Crăciunului, a organizat tot la Cluj un mare bazar de artă meșteșugărescă și populară, care s-a desfășurat în spațiul Gimnaziului Catolic.⁴⁹ Erau acestea modalități de promovare a tradițiilor populare și artei populare maghiare dar, în același timp, și o oportunitate de valorificare de către producători a muncii lor și, prin aceasta, creșterea implicită a bugetului familiilor acestora.

Preocupări privind munca femeii

SCFMM s-a aplecat și asupra muncii femeii, a educației sale, a îmbunătățirii statutului său economic. Prin vocea baroanei Huszár Polixéna, SCFMM considera că în România pregătirea profesională a femeilor era în faza copilăriei sale, accentuând faptul că în alte state se puna deja mare bază pe contribuția economică a femeilor, recunoscându-se că gospodinele administrau 80% din averea națională. Astfel, arăta baroana, munca femeilor era importantă în toate domeniile, iar de abilitățile acestora de bună gestionare depindea bunăstarea națiunii în fapt. În acest context, concluziona ea, femeile și fetele maghiare trebuiau să conștientizeze importanța acestor aspecte, să nu aibă rețineri în a învăța oricât de modeste ar fi fost, pentru a face totul cât mai bine.⁵⁰ O altă lideră a SCFMM, Kovács Mária, constata, pe de-o parte, creșterea numărului

⁴⁶ Gyallay-Pap Domokosné, "Lassan," 800.

⁴⁷ "Lehet vitatkozni a magyar falusi nők ruházatkódásáról," *Magyar Nép* 8 (1928): 116.

⁴⁸ "A mi népünkért. . ." *Keleti Újság* 278 (1930): 4.

⁴⁹ "Iparművészeti és képzőművészeti bazárt rendez karácsony előtt a Romániai Magyar Nők központi titkársága," *Keleti Újság* 287 (1931): 12.

⁵⁰ Báró Huszár Pálné, "Asszonyi kötelességek," *Hölgyfutár* 4 (1937): 3.

femeilor absolvente de studii superioare și al celor din câmpul muncii dar, pe de altă parte, și numărul mic al locurilor de muncă accesibile acestora, ca și oferta salarială modestă. Apoi, având în vedere că în Transilvania o mare parte a maghiarimii se afla în mediul rural, ea considera că femeile ar fi putut oferi venituri suplimentare familiilor lor prin practicarea științifică a legumiculturii, pomiculturii sau floriculturii, prin deprinderea de cunoștințe noi în prelucrarea laptelui, creșterea animalelor, prelucrarea produselor legumicole, cultivarea ciupercilor, apicultură, creșterea viermilor de mătase. Toate, afirma ea, erau sectoare în care exista piață de desfacere potențială și s-ar fi dovedit activități rentabile pentru familiile de la sate. Dar formarea femeilor în aceste domenii era încă deficitară, existând necesitatea unor preocupări pentru modernizare și în acest domeniu, pentru practicarea unei agriculturi intensive.⁵¹

În acord cu această evaluare a potențialului activităților agricole pentru asigurarea creșterii veniturilor familiilor prin ocuparea femeilor în agricultură, dar într-o agricultură practică modern, conform cerințelor vremii, SCFMM a susținut și organizat diverse cursuri de formare pentru femei. Necesitatea acestei pregătiri era considerată fundamentală din prisma intereselor minoritare.

Astfel, între 30 mai și 17 iunie 1928, SCFMM a inițiat la Cluj primul curs de agricultură pentru femei în colaborare cu Societatea Economică Ardeleană (*Erdélyi Gazdasági Egylet*). În susținerea acestuia au fost implicați specialiști precum: Páter Béla, Szász Ferenc, contele Teleky Árvád, Török Bálint etc.⁵² Cursul a trezit un mare interes nu numai la Cluj, între participante numărându-se și cursante de la Oradea, Arad sau din secuime. S-au transmis cunoștințe extrem de diverse și numeroase, utile pentru cercul mai restrâns al familiei și propriei gospodării agricole.⁵³

SCFMM a mai organizat și alte cursuri gratuite în anii următori, de exemplu cursul de grădinărit pentru femei, derulat pe parcursul a șase săptămâni, începând din 8 mai 1931. Acesta a pus accent pe activitățile practice din domeniul legumiculturii, floriculturii, pomiculturii, înmulțirii plantelor etc. S-a desfășurat zilnic de la 8 la 12 și de la 14 la 19. Cursantele și-au achiziționat uneltele necesare, iar SCFMM le-a pus la dispoziție oferte ieftine de cazare și hrană.⁵⁴

Apoi, în noiembrie-decembrie 1929, SCFMM a organizat în satele maghiare din Transilvania serii de conferințe pentru femei, susținute de văduva lui Bodor Ákos, pe tema creșterii bovinelor. S-a lansat o chemare către societățile de

⁵¹ Kovács Dezsőné, "A változott viszonyok között új életlehetőségek nyílnak meg a magyar nő számára," *Keleti Újság* 58 (1929): 6.

⁵² Báró Huszár Pálné, "Asszonyi," 3; "Ingyenes méhészeti és gazdasági női tanfolyam Kolozsváron," *Keleti Újság* 106 (1928): 6.

⁵³ "Magyar Nők gazdasági tanfolyama," *Keleti Újság* 136 (1928): 7.

⁵⁴ "Ingyenes kertészeti tanfolyam nők részére," *Keleti Újság* 102 (1931): 9.

femei, fermieri, preutese, învățătoare, pentru asigurarea publicului interesat. Pentru acoperirea cheltuielilor, se percepeau 500 de lei.⁵⁵

Toate aceste cursuri trebuiau să stimuleze noi practici în munca din agricultură, o diversificare a preocupărilor și o nouă perspectivă asupra rolului femeii în desfășurarea acestor activități. În contextul în care vechile deprinderi din agricultură au devenit perimate, lângă un fermier iscusit și adaptat cerințelor timpului, se considera că era nevoie de o soție care să dețină cunoștințe moderne de agricultură, pentru ca aceasta să susțină efortul de creștere a productivității și rentabilității gospodăriei. Astfel, SCFMM considera că munca în agricultură trebuia învățată, pentru că rolul femeii nu trebuia redus nici la sate la activitatea casnică și creșterea copiilor, femeia educată având posibilitatea să-și folosească și în gospodărie cunoștințele pentru asigurarea prosperității familiale. Femeia educată era considerată o valoare, și mii de femei din Transilvania meritau efortul comunității maghiare de a gândi și aplica un program de formare a lor, pentru a le valorifica aptitudinile și potențialul acolo unde era cel mai natural, în familie. Aceasta a fost rațiunea cursurilor organizate și promovate de SCFMM, care a susținut și înființarea unei școli de agricultură pentru femei.⁵⁶

Demersuri în sfera ocrotirii mamei și a copilului: problema moașelor

Preocuparea pentru ocrotirea mamei și a copilului s-a regăsit în eforturile depuse de SCFMM pentru rezolvarea problemei lipsei moașelor vorbitoare de limbă maghiară. Aceasta era semnalată în zone întregi din secuime. De exemplu, în Odorhei, s-a stabilit că într-un județ cu 145 de comunități nici măcar într-o treime nu existau moașe.⁵⁷

SCFMM constata că, dacă până la război în Transilvania funcționau cursuri pentru moașe la Cluj și Sibiu, în trei limbi, predate pe baza unor manuale publicate în cinci limbi ale naționalităților, ulterior, această specializare s-a predat doar în limba română. Astfel, multe comunități maghiare au rămas fără moașe ori beneficiau de personal de specialitate îmbătrânit. Or, femeile maghiare aveau nevoie de moașe vorbitoare ale limbii lor. Această stare de fapt din diverse comunități maghiare a fost relaționată și cu o scădere a nașterilor, fiind considerată o cauză a unei evoluții demografice defavorabile. Un alt neajuns semnalat de SCFMM a fost durata prea lungă a specializării moașelor, de 2 ani față de 6 luni înainte de război, ce ridica taxa de școlarizare la 6.000 de lei

⁵⁵ "Baromfi tenyésztési előadások a falusi nők számára," *Magyar Nép* 41 (1929): 729; "Szakszerű baromfi tenyésztési előadás," *Magyar Nép* 44 (1929): 784.

⁵⁶ "Állítsuk fel a magyar női gazdasági iskolát!," *Keleti Újság* 29 (1930): 11.

⁵⁷ "Anyák veszedelme," *Magyar Nép* 47 (1928): 748.

anual, o sumă greu de obținut. Existau nemulțumiri și față de salarizarea moașelor, venitul acestora situându-se între 1.000 și 1.500 de lei.⁵⁸

Din iunie 1927, SCFMM a întreprins numeroase demersuri pentru specializarea moașelor și în limba maghiară și ușurarea aspectelor tehnice ale specializării. În acest sens, s-a cerut sprijinul Consiliului Național al Femeilor Române și Alexandrinei Cantacuzino, dar și al altor societăți de femei, precum Principele Mircea, s-au înaintat solicitări în numele SCFMM la ministere, s-a intervenit și pe lângă conducerea Partidului Maghiar cerându-i-se să insiste în parlament și la ministere pentru cursuri pentru moașe în limba maghiară, gratuite, cu o durată de un an, dar și pentru o reșezare a salarizării în domeniu în conformitate cu necesitățile timpului.⁵⁹

După mai multe interpelări în parlament și demersuri, la 1 octombrie 1929, s-a deschis la Târgu Mureș un curs în limba maghiară pentru pregătirea moașelor, la care au fost acceptate 8 cursante pentru specializare gratuită și 6 cu taxă.⁶⁰ SCFMM a urmărit pregătirea lor și, în 1931, a cerut liderilor locali (profesori, preoți, societăți de femei), ca acolo unde existau posturi libere, acestea să fie comunicate SCFMM, pentru ca absolventelor să li se aducă la cunoștință oportunitățile de angajare.⁶¹

În 1930, a demarat și la Cluj această specializare. Dacă la Târgu Mureș cifra de școlarizare era mică, la Cluj au fost primite anual 40 de cursante. Cursul se desfășura la Facultatea de medicină din Cluj, secția de obstetrică-ginecologie, durata specializării fiind de doi ani. Puteau să se prezinte femei și fete de 18 până la 40 de ani, cu cetățenie română, absolvente a cel puțin 4–6 clase primare. Examenul de admitere cuprindea probe de verificare a cunoștințelor de limbă maghiară (scris, citit), dar și întrebări scurte de istorie și geografie. Specializarea era gratuită pentru o parte din cursante. Gratuit erau școlarizate candidatele cu cele mai bune rezultate la admitere și care au redactat o solicitare în acest sens. Cele care absolveau cursul gratuit se angajau ca cinci ani să lucreze în sistemul de stat. Cele care plăteau taxe, plăteau lunar 800 de lei pentru toate cheltuielile și, dacă aveau rezultate bune, în al doilea an puteau să treacă în sistem gratuit. Toate cursantele beneficiau de cazare și întreținere gratuită.⁶²

⁵⁸ “Három évi szívós küzdelem után végre engedélyezték a magyar nyelvű bábatanfolyamot,” *Keleti Újság* 158 (1930): 6.

⁵⁹ “A magyar bábatanfolyam ügye,” *Keleti Újság*, 279 (1929): 8; “A gyermek katasztrófája a Székelyföldön,” *Keleti Újság* 261 (1928): 3; “Anyák veszedelme,” 748.

⁶⁰ “A magyar bábatanfolyam,” 8.

⁶¹ “A magyar szülésznők állást kérnek!,” *Ellenzék* 132 (1931): 8.

⁶² “Három évi,” 6.

Demersuri pentru apărarea drepturilor mamelor

Alte preocupări ale SCFMM au privit statutul civil și drepturile civile ale femeilor. Deși, spre deosebire de femeile din Vechiul Regat unde se aplica Codul civil napoleonian, în Transilvania femeile dispuneau de drepturi civile, SCFMM considera că drepturile civile ale ardelențelor obținute prin vechea legislație antebelică erau amenințate, existând posibilitatea de a fi dizolvate, prin generalizarea lipsei de drepturi ale femeilor din Vechiul Regat. SCFMM a îndemnat la formarea unui curent de opinie puternic al femeilor din Transilvania pentru apărarea și exercitarea drepturilor lor, combătând indiferența și acceptarea depozitării de acestea.⁶³

O astfel de situația s-a conturat prin legea cultelor care, într-unul din articolele sale, prevedea că în cazul căsătoriilor mixte doar tatăl avea dreptul de a stabili religia copilului. Această prevedere a fost considerată un exemplu de depozitare de drepturi deja obținute de femeile din Ardeal. Astfel, situația a generat reacția imediată a SCFMM, care a luat atitudine din primăvara anului 1928 și a încercat prin toate mijloacele avute la dispoziție să obțină modificarea proiectului legislativ. Ca atare, cu prilejul discuțiilor de la Senat asupra proiectului legii cultelor, SCFMM a transmis o telegramă principesei Alexandrina Cantacuzino solicitându-i să ia atitudine pentru revederea acestei propuneri legislative în sensul apărării drepturilor mamelor. Alexandrina Cantacuzino a intervenit la autorități obținând modificări în sensul acordării de drepturi mamelor privind religia copiilor lor. Dar, Senatul reunit nu a luat în considerare aceste modificări și a acceptat varianta inițială a propunerii legislative, care a ajuns astfel la Cameră. Secretariatul a inițiat o nouă acțiune apelând pentru sprijin la contele Bethlen György, președintele Partidului Maghiar, și din nou la Alexandrina Cantacuzino. Se cerea ca în cazul religiei copiilor proveniți din căsătorii mixte, cu privire la femeile din Transilvania, acestea să fie egale cu tații în dreptul de a decide asupra acestui aspect.⁶⁴ Însă, cu toate eforturile, așa cum rezulta din Instrucțiunile pentru aplicarea art. 45,47,48,49 și 50 din Legea pentru regimul general al cultelor din 10 iulie 1928, nu s-a reușit modificarea abordării inițiale a problemei.

⁶³ Báró Huszár Pálné, "A nők jogai. Összehasonlítás az ó-romániai és az erdélyi törvények közt," *Keleti Újság* 158 (1928): 6.

⁶⁴ Báró Huszár Pálné, "A magyar nők szövetsége a kultuszjavaslatnál az anyák jogainak védelmezésére kérte fel Bethlen Györgyöt és Cantacosino hercegnét," *Keleti Újság* 79 (1928): 4; "A magyar nők kérésére sikerrel interveniált Cantacuzino hercegnő a kormányánál az anyák jogának érdekében," *Keleti Újság* 60 (1928): 2.

Susținerea exercitării dreptului de vot obținut de femei

În ce privește drepturile politice, dreptul de a alege și de a fi ales obținut de anumite categorii de femei prin legea administrativă din 1929 a generat o mobilizare fără precedent la nivelul SCFMM, pentru a conștientiza femeile de beneficiile acestui drept obținut și pentru a le determina să îl exercite.

SCFMM a desfășurat în primul rând o amplă campanie în presă pentru atingerea acestor obiective. Un exemplu în acest sens este și apelul publicat în ziarul “Ellenzék” din 15 septembrie 1929, care pe lângă cerințele ce trebuiau îndeplinite de femei pentru a beneficia de dreptul de vot și actele doveditoare necesare pentru confirmarea calității de alegător, conținea și o însuflețită chemare: “Surori maghiare! Nimeni dintre noi să nu amâne înscrierea în listele de vot, pentru că altfel, va produce un prejudiciu pesonal, dar și pentru etnia noastră. Să ne prezentăm pentru ca să avem un cuvânt salvator de spus în educația copiilor noștri, viitorul lor, în toate problemele vizând satul nostru, taxele comunitare urbane, curățenia publică, în interesul rezolvării problemei săracilor etc”.⁶⁵ SCFMM oferea orice fel de lămuriri solicitate.⁶⁶ Același ziar “Ellenzék” mai anunța că la Cluj, până la 21 septembrie 1929, în listele de alegători au fost luate în evidență 1.500 de femei. În următoarele zece zile se întrevedea posibilitatea ca numărul lor să se dubleze, cum multe femei nu reușiseră să procure până la acea dată documentele necesare care le atestau dreptul de alegător. Apoi, cum înscrierile în liste ale clujenilor se desfășurau cu lentoare, s-a cerut de la București prelungirea termenului de înscriere. SCFMM se oferea să completeze la cerere formularele necesare în limba română.⁶⁷ Pe acest fundal al derulării procedurilor de înscriere în listele de alegători, SCFMM a lansat și alte apeluri către femei, pentru mobilizarea lor. Acest obiectiv îl servea și articolul publicat în octombrie 1929, în ziarul “Magyar Nép”, în care se sublinia pasul important făcut prin acordarea dreptului de vot femeilor în alegerile locale și implicit a dreptului femeilor de a se exprima în probleme de interes local, mai ales că se considera că, în anumite domenii femeile se pricepeau mai bine decât bărbații să gestioneze și să rezolve problemele. Apoi, aceasta nu era politică, ci interes personal, interesul femeilor, se arăta în acest articol, interesul ca acolo unde era vorba despre ele, copiii și aparținătorii lor, femeile să poată avea și ele drept de decizie. Dreptul de vot pentru femei mai avea o urmare importantă, se sublinia în continuare, arătându-se că dacă femeile maghiare aveau să stea deoparte în timp ce româncele participau, interesele maghiare nu aveau să fie apărate.⁶⁸

⁶⁵ “Megkezdődött a női választók szervezése,” *Ellenzék* 210 (1929): 2.

⁶⁶ “A magyar nők választójoga,” *Keleti Újság* 211 (1929): 3.

⁶⁷ “Edig 1500 nő választója van Kolozsvárnak,” *Ellenzék* 216 (1929): 16.

⁶⁸ “Nők a község gyűlésén!,” *Magyar Nép* 41 (1929): 730.

La începutul anului 1930, în preajma alegerilor locale la care aveau să participe și femeile, s-a intensificat campania SCFMM de chemare a femeilor la exercitarea dreptului de vot. La 30 ianuarie 1930, ziarul “Keleti Újság” publica un nou apel prin care se cerea femeilor să nu privească spre trecut, când rolul lor a fost cu totul altul, ci să privească în prezent și spre viitor pentru a înțelege în sfârșit ce important era să pășească în spațiul luptei publice. În timpul războiului, cât soții le erau pe câmpul de luptă, femeile și-au asumat sarcini grele. Nu au luptat cu arme, ci prin muncă asiduă, grea, susținându-și familiile, se arăta în continuare. Apoi, după război, situația s-a schimbat doar prin aceea că o parte a femeilor s-a retras, în timp ce altele au rămas pe câmpul de luptă. Pentru noua generație, se mai constata, obligația de a ieși în afara căminului nu mai avea doar rațiuni financiare, ci și rațiunea unor revendicări spirituale mai înalte. Cu ridicarea nivelului spiritual, femeia dorea și putea să îndeplinească și alte sarcini în societate. Și-a asumat sarcini care până atunci reveneau doar bărbaților și a dovedit că putea să le facă față. Apoi, oricum s-ar fi privit lucrurile, femeia trebuia să participe la conducerea comunității, care era tot ca o familie. Nu în ultimul rând, se arăta în acest mesaj, situația particulară a femeii maghiare din Transilvania implica importanța majoră a deciziei femeilor de a nu ignora drepturile primite. Prezentul și viitorul impuneau ca să nu se preocupă niciun efort în interesul personal, dar și al etniei, pentru a exercita noile drepturi. Femeile maghiare nu trebuiau să uite că votul lor îl dubla pe al bărbaților lor. Școlile, grădinițele, curățenia publică, înființarea de spitale și alte sarcini care urmăreau bunăstarea etniei, toate așteptau implicarea femeilor. În încheiere, SCFMM, prin baroana Huszár Polixéna, chema din nou femeile maghiare să se înscrie în listele de alegători, așa încât nicio femeie maghiară să nu lipsească.⁶⁹ După închiderea listelor la Cluj, din cei 21.766 de alegători înscriși, 2.497 erau femei.⁷⁰

Apoi, între întrunirile convocate în cursul lunii martie 1930 și patronate de Partidului Maghiar, cea mai impozantă și interesantă a fost întrunirea alegătoarelor. Femeile s-au adunat la chemarea SCFMM. A fost de-a dreptul îmbulzeală, chiar și în spațiile alăturate sălii în care s-a desfășurat evenimentul. S-a vorbit despre obligațiile femeilor maghiare privind exercitarea dreptului de vot. S-a punctat din nou că participarea lor era excepțional de importantă, iar comportamentul la vot decisiv. A fost prezentat sistemul administrativ și modul de desfășurare al alegerilor. A fost subliniat și faptul că femeile trebuiau să-și găsească locul și în cadrul Partidului Maghiar, fiind accentuată importanța spirituală și

⁶⁹ Báró Huszár Pálné, “Szükséges-e a magyar nőknek a választásokon aktiv szerepet vállalni?” *Keleti Újság* 22 (1930): 4.

⁷⁰ “Kolozsváron a nők több polgári öntudatot árultak el mint a férfiak,” *Keleti Újság* 53 (1930): 5.

practică a mișcării femeilor. La această întrunire s-a propus și constituirea unui comitet de femei în cadrul Partidului Maghiar.⁷¹ Nici alegerile care au urmat nu au lăsat indiferent SCFMM, care în colaborare cu Partidul Maghiar a continuat acțiunea de mobilizare și conștientizare a femeilor.⁷²

Organizarea de vacanțe gratuite pentru copiii nevoiași sau suferinzi

O altă preocupare a SCFMM, conturată din 1926, a fost cea privind asigurarea de sejururi la țară pe perioada vacanței de vară pentru copiii nevoiași, dar și pentru cei cu probleme de sănătate.⁷³

În primii ani, copiii erau plasați pe perioada vacanței de vară la diverse familii. La solicitarea SCFMM s-au primit oferte de găzduire și întreținere de la fermieri, notari, preoți și învățători de la sate, SCFMM garantând pentru sănătatea copiilor primiți în aceste gospodării.⁷⁴ S-a trecut apoi la închirierea de la diverși proprietari de spații pentru organizarea vacanței copiilor. În 1927, s-au asigurat sejururi la sate pentru 160 de copii săraci din mediul urban. Acțiunea s-a derulat și în 1928.⁷⁵

Însă, triajul medical obligatoriu la care erau supuși copiii care urmau a fi trimiși în vacanță a arătat că 70% dintre aceștia sufereau de tuberculoză. Cum inițial au fost selectați doar copiii sănătoși, cei cu patologii, care ar fi avut cea mai mare nevoie de aceste vacanțe, nu puteau beneficia de oportunitate din cauza bolii lor. Ca urmare, în 1928, SCFMM s-a concentrat asupra copiilor suferinzi de tuberculoză, urmărind trimiterea în stațiuni a cel puțin 50–60 de copii cu această patologie. În acest sens, s-a luat legătura cu mai multe sanatorii din Transilvania, solicitându-se sprijinul lor, fiind alese în cele din urmă două locații pentru vacanța copiilor suferinzi.⁷⁶

În 1930, problema a fost rezolvată definitiv prin cumpărarea unui stabiliment de relaxare la Breaza, la 4 km de Reghin, unde se asigura cazarea copiilor în mai multe clădiri. Aceștia beneficiau acolo de supraveghere medicală și educativă, desfășurau diverse activități sportive, fiindu-le oferite 5 mese pe zi. Deja în 1930, 32 de copii cu tuberculoză s-au bucurat de un sejur gratuit de 6 săptămâni, la Breaza. Copiii cu vârste cuprinse între 8 și 18 ani au fost selectați de

⁷¹ “A magyar nők impozáns gyűlése,” *Keleti Újság* 57 (1930): 2; “A magyar nők öntudatos buzgalommal vesznek részt a választási mozgalomban,” *Keleti Újság* 55 (1930): 3.

⁷² Báró Huszár Pálné, “A magyar választónőkhöz!,” *Keleti Újság* 47 (1933): 9.

⁷³ “Beszámoló a Magyar Kisebbségi Nők gyereknyaraltatási akciójáról,” *Keleti Újság* 252 (1930): 6.

⁷⁴ “Az idén is megindítják a gyermeknyaraltatási akciót,” *Keleti Újság* 106 (1928): 6.

⁷⁵ “A magyar nők szövetsége akciót indított a tüdőbeteg gyermekek elhelyezésére,” *Keleti Újság* 66 (1928): 4.

⁷⁶ Ibid.

societățile femeilor – catolice, unitariene, reformate și luterane.⁷⁷ Ulterior, ofertele SCFMM s-au adresat și copiilor și adulților dornici să petreacă aici vacanțe contra cost. Copiii și grupurile de copii plăteau 50 de lei pe zi, iar adulții, cazați separat, 60 de lei pe zi.⁷⁸

În paralel, pentru strângerea fondurilor necesare pentru susținerea acestui tip de demersuri, s-au organizat diverse evenimente. Între inițiatoare s-au evidențiat baroana Huszár Polixéna, Kovács Mária și Mikó Aranka. O acțiune aparte, urmărind același scop al adunării de fonduri, a fost punerea în vânzare de către SCFMM a mai multor mii de cărți poștale.⁷⁹

Demersuri pentru susținerea nevoiașilor

Susținerea și ajutorarea nevoiașilor a constituit un obiectiv major al asociațiilor de femei care, cu mijloace financiare modeste în cea mai mare parte a lor, au întins o mână de ajutor săracilor, bătrânilor, văduvelor și orfanilor. Fondurile se obțineau prin organizarea de programe diverse cu scop caritabil – seri culturale, spectacole de teatru etc. Pe baza unor statistici, ziarul “Magyar Nép” arăta că, în 1929, societățile caritabile ale femeilor maghiare au reușit să ofere ajutoare în valoare de 2.591.334 lei, în natură în valoare de 1.278.774 lei, deci un total de 3.870.108 lei. Apoi, în afara acestor ajutoare, s-au deschis case pentru săraci, orfeline, au fost îngrijiți bolnavi etc.

Asistența nevoiașilor a stat și în atenția SCFMM care și-a canalizat eforturile spre diverse modalități de susținere a lor. Între acestea, una practică de femeile de toate etniile în perioade grele de iarnă sau de criză, a fost organizarea cantinelor populare. Astfel, în anii crizei economice, într-o ședință de dare de seamă asupra activității acestor cantine, desfășurată la 2 mai 1931, s-a arătat faptul că, SCFMM în colaborare cu Societatea Femeilor Reformate, Oficiul Romano-Catolic de Apărare a Femeii, Societatea Femeilor Unitariene, Societatea Femeilor Evanghelice Maghiare și a celor Germane, cu Societatea de Apărare a Mamei și Sugarului, prin forța organizatoare a baroanei Huszár Polixéna și a Máriei Anna Velits, a reușit să înființeze 3 cantine populare la Cluj. Acestea au oferit în total 12.928 de porții de mâncare și anume: cea din Gheorgheni 6.710, 145 de porții pe zi timp de 50 de zile, cea din Chinteni 4.565 de porții, 111 pe zi timp de 43 de zile și cea din Mănăștur, 1.651 de porții, 50 pe zi timp de 36 de zile. Bani pentru acestea s-au adunat în 10 zile de donații organizate în cadrul prânzului Hoover, al unor spectacole caritabile, donații ale societăților de femei, alte donații mai mari (donațiile Ugrón István, Béldi

⁷⁷ “Beszámoló a Magyar,” 6.

⁷⁸ “Olcsó üdülés a Breazai üdülő-telepen,” *Keleti Újság* 116 (1935): 10.

⁷⁹ “A magyar nők szövetsége,” 4.

Kálmán, donații ale băncilor Takarékpénztár és Hitelbank, Mezőgazdasági Bank és Takarékpénztár, Transsylvania Bank, toate din Cluj) sau donații de produse agricole ale femeilor din Chinteni, însumând 142.806 lei.⁸⁰

Așa cum arătam, sumele necesare susținerii acestor cantine se adunau de la comunitate, SCFMM participând la organizarea de diverse spectacole caritabile, alte acțiuni între care merită atenție două demersuri particulare. Este vorba în primul rând de acele prânzuri Hoover. La acestea era invitată în număr mare lumea bună a comunității maghiare, care după servirea unei porții de *gulyás*, lăsa o sumă de bani pentru susținerea cantinelor populare.⁸¹ O altă modalitate de a aduna cele necesare întreținerii cantinelor a fost organizarea *Zilelor de 10 decagrame*, după un model împrumutat din străinătate. În acest sens, în mai multe zone din oraș s-au deschis puncte de colectare, unde doritorii puteau să ducă un pachet de alimente de 10 decagrame. Era vorba despre produse neperisabile precum linte, fasole boabe, făină, zahăr, cafea, care nu prezentau în general o valoare deosebită pentru gospodine, dar care, dacă se adunau într-o cantitate corespunzătoare, erau de mare folos săracilor orașului.⁸²

Colaborarea cu CNFR și Alexandrina Cantacuzino

În ce privește relațiile SCFMM cu Consiliul Național al Femeilor Române și în special cu Alexandrina Cantacuzino, acestea au părut să deuteze sub cele mai bune auspicii. Inițiativa Alexandrinei Cantacuzino de convocare a Congresului de la București din 1925 a avut un ecou favorabil în rândul liderelor mișcării femeilor minoritare care, în urma acestuia, au făcut demersuri pentru centralizarea propriilor societăți de femei construite pe baze etnice. SCFMM a fost expresia acestui proces. În continuare, liderele mișcării femeilor maghiare nu au pus capăt dialogului cu femeile române, manifestându-și interesul pentru acesta, în căutare de susținere pentru revendicările lor.

În spiritul care o animase la lansarea ideii Congresului din 1925, principesa Cantacuzino a dat curs invitației femeilor maghiare de a vizita Transilvania. Astfel, la 21 martie 1926, Alexandrina Cantacuzino a ajuns la Cluj ca oaspete al SCFMM. Ea a vizitat Societatea orfelinatului pentru fete (*Leányárvaház Egylet*), după amiază a fost primită în casa contelui Bethlen György, personalitate de frunte a Partidului Maghiar și soțul liderei SCFMM, contesa Bethlen Paula, iar seara a fost invitată la cină de baroana Jósika. Alături de principesa Cantacuzino,

⁸⁰ “Beszámoló a kolozsvári népkonyhák működéséről,” *Keleti Újság* 100 (1931): 4.

⁸¹ “Kolozsvár társadalmának részvételével nyílt meg a kisebbségi nő-egyletek népkonyhája,” *Keleti Újság* 39 (1931): 7.

⁸² “A sikeres Hoover-ebédek után „10 dekás napokat” rendeznek a kolozsvári Magyar Nőegyletek. Tíz deka száraz élelmiszert adjanak Kolozsvár háziasszonyai a nyomorhajtott éhező családok felsegítésére,” *Keleti Újság* 63 (1931): 7.

a participat la această cină și principesa Ghica care o însoțea în vizita sa la Cluj. Alături le-au fost și contesa Bethlen Paula și baroana Huszár Polixéna, lidere ale SCFMM. Pe parcursul acestei vizite s-a discutat despre înfiptuirea de instituții caritabile și sociale ale femeilor maghiare și române, despre sprijinirea și susținerea celor existente deja, principesa Cantacuzino mărturisindu-și bunele intenții și sprijinul.⁸³

Acest spirit al dorinței de apropiere și colaborare s-a manifestat, de exemplu, și în vara aceluiași an, 1926, când Alexandrina Cantacuzino a adresat societăților femeilor minoritare chemarea de a aduna 100–150 de copii cu vârste între 12–16 ani aflați sub ocrotirea lor și de a-i trimite la București. Sub supravegherea Consiliul Național al Femeilor Române, copiii aveau să fie oaspeții copiilor români. Aceștia aveau să cunoască astfel capitala, aveau să intre în contact cu copiii români, urmărindu-se și dezvoltarea unor simțăminte de amicitie, de tovarășie între copii. Deși nu cunoaștem cum s-a finalizat acțiunea, demersul avea scopul declarat de a lărgi colaborarea dintre femei, indiferent de etnie, și de a răspunde unor angajamente asumate la Congresul din 1925.⁸⁴

Se poate vorbi apoi și de sprijinul acordat femeilor minoritare maghiare de femeile române și, în particular, de principesa Cantacuzino, în încercarea de rezolvare a unora din problemele ridicate de acestea, sprijin care s-a manifestat cu diverse ocazii. Chiar cu prilejul vizitei principesei la Cluj, liderele mișcării femeilor maghiare au ridicat problema moașelor, susținând necesitatea organizării de cursuri în limba maghiară pentru specializarea unor femei de etnie maghiară în domeniu, idee pe care principesa a susținut-o nu doar la nivel declarativ, ci intervenind personal în acest sens la Ministerul Sănătății.⁸⁵ De asemenea, a intervenit pe lângă autorități și în perioada dezbaterii proiectului legii cultelor, când SCFMM i-a solicitat implicarea pentru revizuirea prevederilor privind drepturile mamelor în stabilirea religiei copilului.⁸⁶

Pentru modul în care liderele maghiare o percepea pe principesă, este ilustrativ un fragment dintr-un interviu oferit în 1930 de baroana Huszár ziarului “Keleti Újság”: “Doamna Cantacuzino este fără îndoială un antemergător al tuturor mișcărilor internaționale și pe lângă aceasta este o româncă măreață. La București este considerată o patrioată excepțională, care se ridică în apărarea

⁸³ “Cantacusino hercegnő kolozsvári látogatása,” *Szinház és Társaság* 1926 (1926): 13.

⁸⁴ “Százötven kisebbségi gyermeket hívott meg Bukarestbe az országos román nőegylet. Cantacuzino hercegasszony levele a kisebbségi nőegyletekhez,” *Új Kelet* 178 (1926): 2.

⁸⁵ “Magyar nyelvű bábaképző tanfolyam nyílt meg Marosvásárhelyen,” *Keleti Újság* 214 (1929): 9.

⁸⁶ “A magyar nők kérésére,” 2; Bárány Huszár Pálné, “A magyar nők szövetsége a kultuszjavaslatnál,” 4.

intereselor națiunii române și a mișcării internaționale”.⁸⁷ Despre relația cu Alexandrina Cantacuzino, baroana mai puncta: “În schimb, ea știe foarte bine că eu, care lupt de asemenea pentru stabilirea de legături internaționale, am propria-mi abordare. Și tocmai de aceea ne înțelegem una pe cealaltă și ne respectăm reciproc. În ce privește situația noastră în mișcarea internațională este dificilă, pentru că la București s-ar dori ca dacă avem nemulțumiri, pe care eventual am dori să le ducem în fața forurilor internaționale, să o facem totuși prin ele. [...] Însă, prințesa Cantacuzino ar dori să nu existe plângeri... Dar până la urmă și ea este doar o voce în această junglă care vuieste tot timpul înainte-înapoi”⁸⁸, încheia baroana Huszár.

Pe de altă parte, în timp, evoluția publică a Alexandrinei Cantacuzino, alunecarea simpatiilor sale spre extrema dreaptă și caracterul virulent, naționalist al discursului său, nu a fost trecut cu vederea de liderele mișcării femeilor maghiare, care au reacționat public. Un schimb de scrisori deschise a avut loc în 1937, după Congresul de la Cluj al Grupării Femeilor Române, pe marginea discursului rostit de Alexandrina Cantacuzino cu acest prilej, un atac virulent la adresa minorităților trăitoare în România, a *elementelor străine*. Baroana Huszár a adresat o scrisoare principesei, care a apărut în paginile ziarului “Keleti Újság”, în care își exprima consternarea: “Stimată Principesă! Cu adâncă tristețe și mirare am aflat despre discursul pe care domnia voastră l-a ținut la Congresul de la Cluj al Grupării Femeilor Române”. Baroana își exprima dezacordul profund afirmând că “în numele mamelor maghiare, resping foarte hotărât declarația potrivit căreia fiii noștri trebuie excluși de la locurile de muncă”, și sublinia în continuare: “Despre Principesă știa și până acum toată lumea că este o bună româncă, dar care, în 1926, când a întins o mână prietenească femeilor minoritare, s-a dovedit nu numai o bună româncă, dar și o mare româncă” și continua mai jos: “Vă rog foarte tare să nu vă străduiți să treziți ura mamelor românce față de copiii minorităților trăitoare aici. Nu este dăunător doar pentru noi, ci și pentru ele [...] Principesa a construit atâtea lucruri mari și frumoase pentru omenire până acum. În numele acestor amintiri vă rog să fiți din nou o mare patriotă, așa cum ați fost în 1926, ca să putem lucra din nou alături în spiritul creștinesc și al omeniei”. Apoi, baroana Huszár semna scrisoarea “În numele SCFMM, pe care l-am constituit cu acordul dumneavoastră ca să menținem legăturile prietenești cu Consiliul Național al Femeilor Române și să lucrăm împreună în interesul viitorului fericit al națiunilor trăitoare aici...”⁸⁹

Principesa Alexandrina Cantacuzino i-a răspuns baroanei tot printr-o

⁸⁷ Ernő Ligeti, “Látogatás Kolozsvár vezető asszonyainál. Félórás beszélgetés báró Huszár Pálnéval,” *Keleti Újság* 26 (1930): 4.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ “Báró Huszár Pálné „nyilt levele” Cantacuzino hercegnőhöz,” *Keleti Újság* 276 (1937): 3.

scrisoare deschisă publicată de același ziar. Exprimându-și surprinderea și punând totul pe seama unor probleme de traducere, ea afirma că în discursul ei nu a făcut referire decât la acei străini care au venit în România în ultimele două decenii. “Declar – susținea principesa – că aceștia nu au nicio legătură cu acest pământ, nu au nicio obligație față de noi, și pentru că sunt oaspeți nepoftiți care ne sugrumă, avem dreptul ca civilizată și programată să sprijinim emigrarea lor. Nu mi-am imaginat doamnă că dumneavoastră și națiunea pe care o reprezentați, se raportează la acești nou veniți”, mai arăta ea. Și încheia, afirmând: “Dreptul elementului românesc la pâine, domnie și conducere este o poruncă de care nu putem să ne detașăm. Aceasta însă nu exclude ca, acela care s-a născut aici, și este element local (deci nu acela care a venit de 20 de ani din altă țară), să se poată dezvolta, dacă se adaptează legislației țării. Și prin aceasta noi dovedim un comportament corect și vrednic față de minoritățile străvechi. Colaborarea femeilor aparținând oricărei rase sau clase sociale noi am încercat să o înfăptuim. Aceasta o știți mai bine și dumneavoastră, mai mult ca oricine altcineva și noi rămânem devotate programului nostru”.⁹⁰ Nu știm cum au evoluat lucrurile în continuare, dar puțin probabil ca aceste explicații oferite în contextul traseului de ansamblu al discursului principesei din acei ani și al problematicii abordate să fi fost suficiente pentru menținerea dialogului și colaborării la nivelul liderelor mișcării de femei de diferite etnii din România. O certitudine este însă faptul că acest dialog public, în presă, nu a mai continuat și, de asemenea, presa nu a mai punctat aspecte ale relațiilor dintre femeile maghiare și române la acest nivel.

Concluzii

Mișcarea minorităților maghiare nu a fost străină de avântul pe care l-a cunoscut între războaie mișcarea femeilor în România. Constituirea SCFMM a fost impulsivă de exprimarea dorinței de colaborare și dialog a Consiliului Național al Femeilor din România, în primul rând prin vocea principesei Alexandrina Cantacuzino. În acest stadiu al cercetării, relația cu Consiliul Național al Femeilor Române, pare să se fi concentrat la nivelul dialogului stabilit și dezvoltat de liderule SCFMM cu Alexandrina Cantacuzino. Pe de altă parte, parcursul ideologic al principesei, alunecarea acesteia spre dreapta extremă pe parcursul deceniului al patrulea al perioadei interbelice, naționalismul, atracția autoritarismului și modul în care acesta a fost perceput la nivelul SCFMM se pare că a dus în cele din urmă la înghețarea comunicării și colaborării.

Liderule SCFMM proveneau din rândurile vechii aristocrații, dar și al

⁹⁰ “Cantacuzino Alexandrina hercegnő válaszol báró Huszár Pálné nyilt levelére,” *Keleti Újság* 283 (1937): 4.

burgheziei. Din punct de vedere al confesiunii, membrele comitetului de conducere aparțineau bisericilor comunității maghiare: contesa Bethlen Paula era romano-catolică, baroana Huszár Polixéna reformată, Mikó Aranka unitariană și baroana Mannsberg Margit evanghelică. Mai mult, în diverse momente ale parcursului lor în mișcarea de femei, au fost și lidere ale unor societăți, chiar uniuni ale societăților de femei patronate de biserică. Veneau cu experiență dobândită pe tărâmul activismului feminin, cu calități organizatorice, cu viziunea necesară conducerii unui organism reprezentativ precum a fost SCFMM. Calitățile oratorice probate de unele dintre acestea întăreau capacitatea de care au dat dovadă în mobilizarea femeilor. Bune cunoscătoare ale problemelor minorității maghiare și ale femeilor în particular, au fost capabile să dezvolte relații la nivelul comunității și dincolo de aceasta, în interesul propriei etnii și al femeilor reprezentate.

Comunitatea maghiară, minoritate în noul cadru statal de după 1918, a îmbrățișat ideea de corp unic al comunității etnice, considerând activitatea instituțiilor tradiționale – biserică, școală, familie, garant al identității sale.⁹¹ De aici a rezultat un set de valori îmbrățișate și de mișcarea femeilor maghiare, care au prefigurat direcții de acțiune ce s-au regăsit în principalele demersuri ale SCFMM. Păstrarea și întărirea identității, a sănătății și vigoriei comunității prin ocrotirea mamei și a copilului, ajutorarea nevoiașilor și bolnavilor erau obiective privite din perspectiva intereselor comunității etnice. Alături de ocrotirea mamei și a copilului, munca femeii, drepturile civile și politice se pliau pe agenda feministă a vremii dar, dincolo de aceasta, erau abordate și din perspectiva intereselor comunității minoritare.

Obiectivele mișcării de femei din Transilvania, unde se găsea acum majoritatea minorității maghiare, privite în ansamblul lor, nu făceau notă discordantă indiferent de etnie. Practic o răsturnare a statutului de la majoritar la minoritar și invers, nu a adus în acest spațiu o radicalizare a obiectivelor mișcării femeilor pentru nicio etnie. Feminismul în acest spațiu a rămas unul moderat. În cadrul comunității românești, dacă înainte de război caracterul moderat al acesteia a izvorât din faptul că și-a subordonat obiectivele mișcării naționale și nu a adus în prim plan revendicări radicale feministe, după război, în activismul românelor din Transilvania, care uneori făcea notă discordantă cu feminismul radical practicat de unele societăți din Vechiul Regat, probematica feminină a rămas subordonată în continuare, de acum ideii de întărire și afirmare națională. În ce privește femeile maghiare, nici în cazul acestora ideile feministe radicale nu au prins înainte de război, iar după Unire, cu trecerea la statutul de minoritar

⁹¹ Tamás Lönhárt, "Asociațiile femeilor maghiare din Transilvania în prima jumătate a secolului XX," în Ghizela Cosma, Virgiliu Țărău, eds., *Condiția femeii în România în secolul XX* (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2002), 67–68.

al comunității maghiare, acestea nu au avut mai mult succes, acțiunile femeilor fiind subordonate în primul rând binelui propriei comunități etnice. Atât pentru majoritate, cât și pentru minoritatea maghiară majoritară în zonă, elementele de noutate erau date de reintrarea în discuție a drepturilor civile ale femeii și acordarea de drepturi politice prin dreptul de vot primit de anumite categorii de femei în alegerile locale. Or, în ce privește acestea, se pot remarca unele similitudini în abordare: grija pentru păstrarea drepturilor civile obținute încă în perioada antebelică de femeile din Transilvania, pe de altă parte, o abordare pragmatică a drepturilor politice obținute și mobilizarea femeilor în exercitarea lor spre binele propriei comunități naționale, etnice.

ASPECTS CONCERNING THE CENTRAL SECRETARIATE OF
MINORITAR MAGYAR WOMEN (ROMÂNIAI MAGYAR KISEBBSÉGI
NŐK KÖZPONTI TITKÁRSÁGA) SETTING UP AND ACTIVITY IN CLUJ

Abstract

The present study aims to frame the history of the Central Secretariate of the Minority Magyar Women (CSMMW), a representative organization of the Magyar women, in a general landscape that allows subsequent thoroughgoing and enlarged studies following the identification of new documents. I have preferred a descriptive narration, framing the main aspects of the CSMMW setting up and activity.

Tendency of nationalizing the women's movement in Romania, as well as the wish of the National Council of Romanian Women to collaborate, as it was expressed by princess Alexandrina Cantacuzino, impelled the CSMMW setting up, assumed in 1925 through organizing the Romanian and Minority Women Congress, Bucharest, 1925.

Women of a good experience in the feminist religious or charitable movements were co-opted in CSMMW staff; they better knew the problems of the Magyar minority and particularly, the women's ones, were good organizers, carrying the necessary vision in directing the organization, able to develop relations inside their community and besides it, working in behalf of their own ethnic group and the women they represented.

CSMMW succeeded up to 1929 to gather 107 societies around, the Congress of November 1928 being an important moment within the movement of Magyar women in Romania. The main problems CSMMW focused on consisted in: national identity keeping and strengthening, mother and child carrying in order to preserve the community vigor, needy and ill persons supporting. Woman's work, political and civil rights were also taken into account as general features of feminist agenda at the time, all of them being submitted to the interests of Magyar community. A moderate feminism was so practiced by CSMMW, a specific feature in Transylvania were the Magyar minority mainly lived then.